

Gözen
Geçirilmiş
Yeni Baskı

Serdar Kaya

Endoktrinasyon

Serdar Kaya Endoktrinasyon

liberus

liberus

liberus

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım amacıyla yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmadan hiçbir şekilde çoğaltılamaz.

liberus

© **Liberus Kitap - 2023**

© **Serdar Kaya - 2023**

Yazar: Serdar Kaya
Kitabın Adı: *Endokrinasyon*

Sertifika No: 49834
ISBN: 978-625-6982-34-5

Liberus Kitap: doksan altı
Sosyoloji: iki

Birinci Baskı: haziran iki bin yirmi üç

Yayın Yönetmeni: Faruk Akhan
Editör: Halûk Kopuzlu
Sayfa Düzeni: Umut Kaçanünlü
Kapak Tasarımı: Saim Aktan

Baskı-Cilt: Repar Tasarım Matbaa, Yenibosna Merkez
Mh.Cemal Ulusoy Cd. No: 43 Bahçelievler/İstanbul
(Sertifika No: 40675)

Osmanağa Mh. Vahap Bey Sk. No: 17 D: 10
Kadıköy/İstanbul

www.liberus.com.tr

Tel: +90 216 418 04 38

Mail: liberus@liberplus.com.tr

Liberus Kitap, Liber Plus Yay. ve Org. Tic. Ltd. Şti.'nin tescilli markasıdır.

liberus

Endoktrinasyon

Serdar Kaya

Serdar Kaya

Siyasetbilimci. Yazar.

1976 İzmit doğumlu. Kafkasya kökenli. Kanada'da yaşıyor. 20'li yaşlarından beri okuyarak, izleyerek ve seyahat ederek dünyayı öğrenmeye çalışıyor.

Liberus'tan yayınlanan İfade Özgürlüğü ve Dini Hassasiyetler adlı diğer kitabı, Charlie Hebdo karikatürlerine odaklanıyor ve daha olgun bir tartışma kültürünün inşası için bir dizi alternatif öneriyor.

İngilizce yayınları ve diğer faaliyetleri için bkz. www.serdarkaya.com

İçindekiler

2023 Edisyonuna Önsöz	7
A. HİKÂYE	
1. Hikâye Nedir?	13
<i>O. J. Simpson. Rodney King hadisesi. 1992 Los Angeles İsyancıları. ABD'de siyahlar, ırkçılık, kölelik, segregasyon</i>	
2. Hikâye ve Öteki	24
<i>Grup psikolojisi. Hikâyenin olan bitene bir anlam vermesi, insanları bir araya getirmesi, bunu yaparken grup çizgileri çizmesi</i>	
B. İNSAN	
3. Biz ve Onlar	33
<i>Minimal grup paradigmasını vurgulayan sosyal psikoloji deneyleri. Çocuklarda grup paradigmaları</i>	
4. Ötekileştirme	38
<i>Martin Luther King'in öldürülmesinin ardından, Jane Elliott adlı öğretmenin öğrencileriyle yaptığı deney</i>	
5. Sineklerin Tanrısı ve Robbers Cave	44
<i>Mercan Adası'ndan mülhem Sineklerin Tanrısı. Muzafer Sherif'in Robbers Cave Parkı'nda yaptığı sosyal psikoloji deneyi</i>	
6. Stanford Hapishane Deneyi	49
<i>1971 yılında gerçekleştirilen hapishane simülasyonu. Deney hakkında yapılan tartışmalar. Deneyin metodolojik sorunları</i>	
7. Milgram Deneyi	60
<i>İnsanın otoriteye itaat eğilimi</i>	
8. Asch Deneyi	72
<i>İnsanın çoğunluğa uyum gösterme eğilimi</i>	
9. Kötülüğün Sıradanlığı	82
<i>Arendt'in Eichmann hakkındaki yorumları ve verilen tepkiler</i>	

C. TARİH

10. Ulus-Devletlerin Hikâyeleri 93
Kral Artur, Ekskalibur, Monty Phyton. Milli anlatılar
11. Ulus-Devletler Nasıl Ortaya Çıktı? 97
1800'lü yıllarda Avrupa'da ulus-devletlerin yaygınlaşması ve bu modelin daha sonra dünyanın geri kalanına yayılması
12. Uluslar Nasıl Ortaya Çıktı? 101
Ulus-devletlerin ulusları ortaya çıkarması. Ulus-devlet sınırları içinde kalan devletsiz etnik grupların azınlıklara dönüşmesi
13. Dört Perspektif 109
İnsanlar hep lisan, kan bağı, ırk, kültür ve inanç temelli his ve düşünceler etrafında mı gruplaştılar?

D. HOLOKOST

14. Nazi Almanyası 123
Faşist İtalya'nın dayanışmacı, ırkçı ve lider kültüne dayalı rejimi. Bütün bunları daha ileri bir uca taşıyan Nazi Almanyası
15. Nazi Almanyası'nda Antisemitizm 128
En az iki bin yıllık geçmişi olan antisemitizm
16. İmha 134
Aktion T4. SSCB'de seyyar katliam timleri. Gaz odaları
17. İmha Kampları 139
Altı imha kampı. Kampların yapısı. Gaz odaları ve krematoryumlar

E. SAVAŞIN ARDINDAN

18. Savaşın Ardından Batı 151
İnsan Hakları Evrensel Beyanname; Soykırım Sözleşmesi; Koruma Sorumluluğu (R2P) Normu
19. Savaşın Ardından ABD (1): Sivil Haklar Hareketi 159
Güçlenen insan hakları normlarının ABD'de siyahların eşitlik mücadelesini de etkilemesi
20. Savaşın Ardından ABD (2): Karşıt-Kültür Hareketi 168
Vietnam Savaşı karşıtlığının, ABD'deki özgürlükçü pozisyonların ortak zemini haline gelmesi

F. KUTSALLAR

21. Toplumlar ve Kutsalları 179
Her insanın içine doğduğu subjektif dünyanın hikâye ve kutsallarıyla sekillenerek bir kalıba girmesi. Her kişi ve toplumun ister istemez kendi dünyasına hapsolmuş olması. Dinî ve seküler muhafazakârlık
22. Kutsalların Kurumsallaşması 188
Asansör deneyi. Brain Games bekleme salonu deneyi. Sosyal kurguların grup dinamikleri. Sosyal değişimin zor olmasının olası nedenlerine dair bazı ipuçları

G. EĞİTİM

23. Kutsallar ve Eğitim 199
Eğitim kurumlarının objektif bilgiler ile subjektif kutsallar arasındaki çizgiyi her toplumda aynı yerden çizmemesi
24. Çocukların Zihinleri 205
Absürt inançlar. Scientology. Çoğu eğitimin veriye dayalı olmaktan farklı derecelerde de olsa uzak olması
25. Kitlese Eğitim 215
Kitlese devlet eğitiminin ortaya çıkış şekli ve işlevleri. Kitleleri millî anlatı ekseninde tektipleştirme aracı olarak eğitim

H. MİKRO EVRENLER

26. Kültler 225
Jim Jones. Jonestown. İnsanın grup hayvanı olması
26. Ulus Kültleri 233
Bir mikro evren olarak kült ortamı. Bir mikro evren olarak ulus-devlet

- Sonuç** 237
Dört sonuç. Doğrulama sapması ve inanç direnci ile malul olan, kendini teyit etmeye programlı insan zihni. Groupthink. Bireysellik illüzyonu. Panoptikon.

- Kitabın Devamı** 247

- Bibliyografya** 251

2023 Edisyonuna Önsöz

Sanırım 2009 senesiydi... Kişisel blogumda yeni bir yazı dizisine başladım. Yazılara gelen tepkiler gayet olumluydu. Küçük bir yayı-nevi ilgilenince, diziyi yarıda kestim ve kitap haline getirmek üzere yeni baştan yazmaya başladım. Henüz 16.000 kelimesi yazılmış olan dizi, bu şekilde 55.000 kelimelik bir kitaba dönüştü. İlk baskıları 2010 ve 2011'de yayınlanan kitap, kabaca şunu söylüyordu:

İnsan, pek zeki ve çevresinden bağımsız bir varlık sayılmaz. Sosyal psikoloji deneyleri de bunu gösteriyor. Dahası, insan kötülüğe fazlasıyla meyilli. Gayet sıradan ve zararsız görünen insanlar bile şartlar oluşunca (özellikle Öteki addettikleri kişilere) korkunç şeyler yapabiliyorlar.

İnsanlar, bir siyasi otoritenin, çoğunluğun ya da ideolojinin tesiri altına girdiklerinde ise, kötülük hepten korkunç haller alabiliyor. Tarihin her dönemi, birbirinden beter trajediler ile dolu. Bu gibi şeyler maalesef halen yaşanıyor ve muhtemelen hep yaşanacak.

Konunun *Endoktrinasyon* kısmı kabaca buydu... *Türkiye'de Toplum Mühendisliği* ise Orta Asya'dan göç efsanesinden milliyetçiliğe, ulus-devletten lider kültüne uzanan bir dizi temel konuyu değerlendirmişti. İlk kısma *Kötülüğün Sıradanlığı*, ikinci kısma ise *Türkiye'de Kötülüğün Sıradanlığı* demek de pekâlâ mümkündü.

Kitap o haliyle de iyiydi, güzeldi, hoştu ancak sistemli bir çalışma olmaktan uzaktı. Dahası, kitabı sınırlı bir zaman zarfında yazmıştım.¹ Dolayısıyla kitap yazı dizisi formatından çok fazla çıkamamıştı.

1. İlk baskıyı yazarken doktora öğrencisiydim ve gayet yoğun bir çalışma süreci içindeydim.

Bu nedenle, kitabın ikinci baskısı tükenince, yeniden basılmasını istemedim. Kitabı geliştirmenin ve zenginleştirmenin daha doğru olacağını düşündüm. Bir de tabii yakın zamanda buna vakit ayırabileceğimi zannediyordum. Ancak elden geçirilmiş bir yeni baskıya bir türlü vakit ayıramadım ve kitap yıllarca raflardan uzak kaldı.

Yıllar sonra nihayet kitap üzerinde yeniden çalışma imkânı bulduğumda, ilk baskıyı takip eden 14 yılda yaptığım kimi kritik okumaları da metne entegre etmek istedim. Daha kapsamlı, daha kuşatıcı ve daha dengeli bir metin ortaya çıkarmaya çalıştım.

Bu yeni edisyonda, *daha fazla sosyal psikoloji deneyi* ve *daha güncel bulgular* yer alıyor. Konu çalışmaları ise eski baskılarda olduğu gibi yine Hannah Arendt, Adolf Eichmann ve Kötülüğün Sıradanlığı ekseninde. Ancak yeni edisyonda hem bu isimler hakkında daha fazla detay var hem de *Holokost genel olarak kitabın daha merkezinde*.

Kitap, II. Dünya Savaşı'nın ardından (yani Holokost henüz zihinlerde taze iken) güçlenen insan hakları normları üzerinde daha etraflıca duruyor. Ulus-devletleri ve onları ortaya çıkaran tarihi süreçleri daha yakından inceleyerek, dünyanın hemen her yerinde sürmekte olan kimlik çatışmaları için daha eksiksiz bir arka plan sunuyor. İnsanların grup halinde yaşama, grup halinde düşünme ve grup halinde hareket etme eğilimlerine daha fazla odaklanıyor. İnsan zihninin hemen her bağlamda kolaylıkla Bizve-Onlar çizgileri çizbildiğini biraz daha güçlü bir şekilde vurguluyor. Bütün bunlarla, popülizm, milliyetçilik ve ırkçılık gibi olguları anlamlandırmayı kolaylaştıran bir çerçeve çiziyor.

Bu, biraz geniş bir çerçeve. Bu çerçeve içinde kalan farklı konulara odaklanan farklı disiplinler¹ ve literatürler² var. Bir-

1. Tarih, sosyoloji, siyaset bilimi, psikoloji, biyoloji.

2. Bu literatürlerden başlıcaları: (1) grup algıları, grup kimlikleri, grup ilişkileri, grup psikolojisi, evrimsel psikoloji, (2) ulus-devletleri ve ulusal kimlikleri ortaya çıkaran süreçler, (3) milliyetçilik, milli anlatılar, ırkçılık, azınlıklar, etnik çatışmalar, soykırımlar, Holokost, insan hakları normları, (4) subjektif anlam dünyaları, kültürler, uluslar, kurumlar, kurum-

biri ile her zaman yeterince konuşmayan bu farklı literatürleri bu kitapta elimden geldiğince birbirlerine bağlamaya çalıştım. Süregelen tartışmalarda herhangi bir net pozisyon almaktan ziyade, elimizdeki kimi kritik verileri bir arada düşündüğümüzde ortaya nasıl bir genel manzara çıktığını izah etmeye çalıştım.

Bu şekilde, geç de olsa nihayet daha zengin, daha duru ve daha zamansız bir yeni edisyon ortaya çıkmış oldu. Yeni edisyon, sekiz ana kısım ve 27 bölümden oluşuyor. Her bölüm, diğerleri ile çoğu zaman birden fazla açıdan ilişkili. Bölüm sonlarındaki sorular ve notlar kimi zaman bu ilişkilere yönelik ipuçları veriyor ve spekülasyonlarda bulunuyor.

Ayrıca O. J. Simpson'dan Scientology'ye, *Sineklerin Tanrısı*'ndan *Game of Thrones*'a dek (eski baskılarda yer almayan) pek çok öykü ve anekdot, kitabın çizdiği çerçeveyi örneklendiriyor. Eski baskılardaki örneklerin ise çoğu bu kitapta yok. Onlara ve daha önce hiç değinmediğim diğerlerine, bir dizi müteakip çalışmada yer vereceğim.

O günlerden bugüne ilgi gösteren herkese teşekkürler,¹ yeni okurlara selamlar...

Serdar Kaya
Mart 2023

Ek materyaller, güncellemeler, düzeltmeler ve haberler için bkz. <http://serdarkaya.com/endoktrinasyon>

İlgili konularda kitapçıklar için bkz. <http://derinsular.com>

Türkçe Twitter: @derinsular

salıcılık, (5) küreselleşme, vatandaşlık, göç, çok-etnisiteli büyük şehirler, çokkültürcülük, 1. Kitabın ilk müsveddesini okuyarak yorumlarını paylaşan Volkan Serin'e ayrıca teşekkürler!